

УДК 331.5 : 631.1
JEL Classification J43

Корчинська Олена

д.е.н., доцент, с.н.с, завідувач кафедри маркетингу
Академія праці, соціальних відносин і туризму
м. Київ, Україна

E-mail: helenk@meta.ua

Півторак Анна

аспірант кафедри економіки та управління підприємствами
Академія праці, соціальних відносин і туризму
м. Київ, Україна

E-mail: mark-chair@gmail.com

СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ РОБОЧОЇ СИЛИ В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ

Анотація

Формування і раціональне використання трудового потенціалу в аграрному секторі економіки є важливим стратегічним завданням, від успішного вирішення якого залежить продовольча безпека як кожного регіону, так і країни в цілому. Тому поставлена мета – визначити основні проблеми, які існують на ринку праці в сільській місцевості України, ідентифікувати їх причини та окреслити напрями їх вирішення.

При проведенні дослідження застосовувались як загальноприйняті методи дослідження: монографічний, абстрактно-логічний, специфічні методи статистичної обробки інформації.

У статті розглянуто загальну ситуацію, що склалася на вітчизняному ринку праці в сільській місцевості за останні роки. Авторами досліджено специфічні тенденції, характерні для ринку робочої сили на селі.

Виявлені основні проблеми сучасного етапу розвитку ринку, зокрема поглиблення дисбалансу між попитом і пропозицією робочої сили на селі. Встановлено, що причини незбалансованого розвитку даного ринку пов'язані як із ціновими, так і неціновими факторами. Окреслено основні напрями вирішення даної проблеми, що мають включати систему заходів як на загальнонаціональному рівні, так і місцевому із залученням всіх учасників ринку.

Подальші дослідження планується проводити стосовно оцінки ефективності використання трудових ресурсів у сільській місцевості та удосконалення державної політики у цій сфері.

Ключові слова: ринок праці, сільська місцевість, попит, пропозиція, зайнятість, безробіття, оплата праці.

Вступ.

Сільське господарство є однією із значимих сфер економіки України. Саме розвиток аграрного виробництва визначає продовольчу безпеку і незалежність країни. У свою чергу, стан сільського господарства нашої країни великою мірою залежить від ефективності функціонування аграрного ринку робочої сили. Тому формування і раціональне використання трудового потенціалу в аграрному секторі економіки має стати важливим напрямом стратегічного розвитку країни.

Вітчизняний ринок праці на селі наразі має свої специфічні особливості, які потребують аналізу для розробки рекомендацій щодо його подальшого розвитку. Тому вирішено дослідити проблеми, що склалися на даному ринку праці та виявити тенденції його розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблеми вивчення ринку праці України, включаючи й аграрний, аналіз, визначення основних його тенденцій та проблем здійснювали у своїх працях такі науковці: Балановська Т.І. [1], Гоголя О.П. [1], Драгнева Н.І. [1], Маршавін Ю.М. [2], Чернявська О.В. [3], Слободчук М.С. [4], Качан Є.П. [6], Шушпанов Д.Р. [6], Файфура В.І. [6], О.Л. Дяків [6], Шевченко Л.С. [7] та багато інших. Та протягом останніх років ринок праці України є досить нестабільним та потребує додаткових рекомендацій щодо його функціонування і це визначає актуальність даного дослідження.

Мета.

Мета статті - визначити основні проблеми, які існують на ринку праці в сільській місцевості України, ідентифікувати їх причини та окреслити напрями їх вирішення.

Методологія дослідження.

При проведенні дослідження застосовувались як загальноприйняті методи дослідження: діалектичний, монографічний, абстрактно-логічний метод, метод наукового узагальнення, так і специфічні методи статистичної обробки інформації.

Результати дослідження.

Ринок робочої сили на селі є невід'ємною складовою ринку праці в Україні в цілому. Його розвиток значною мірою визначається загальними тенденціями, притаманними сучасному ринку праці в країні. Разом з тим, він має особливості, обумовлені специфікою сільськогосподарського виробництва.

У сільському господарстві України нині зайнято 2,8 млн. осіб, що становить 17,1% від загальної кількості осіб, зайнятих у всіх сферах економіки країни (рис. 1).

Рис. 1. Чисельність та структура населення, зайнятого у сільському господарстві та інших сферах економіки України*

*Джерело: розраховано авторами за [5].

Відповідно до даних, представлених на рисунку, спостерігається тенденція скорочення чисельності осіб, що працюють в аграрному секторі. Так, у 1995 році кількість працюючих в сільському господарстві становила 5,3 млн. осіб, тобто майже вдвічі більше, ніж зараз. У відсотковому виразі, у 1995 році в аграрному виробництві було зайнято більше 22% всіх працюючих, у 2016 році – лише 17%, тобто скорочення відбувається як в абсолютних, так і відносних показниках. Може здатися, що це є позитивна тенденція, яка притаманна економічно розвиненим країнам світу, де даний показник постійно скорочується і в останні роки коливається в межах 2-8%. Так, за даними Світового Банку [8] у 2015 році показник зайнятості у сільському виробництві становив у Великобританії 1%, США і Німеччині – 2%, Японії і Франції – 3%. Це відбувається завдяки активному впровадженню в аграрне виробництво даних країн досягнень науково-технічного процесу, що приводить до автоматизації більшості процесів і підвищення

продуктивності праці. Це, у свою чергу, цілком логічно приводить до скорочення кількості занять у сфері аграрного виробництва без негативного впливу на стан економіки. Сьогодні один працівник в сільському господарстві Німеччини створює додану вартість у сім разів більшу, ніж в Україні, а у Франції – у 24 рази більшу [8].

На жаль, в Україні скорочення чисельності зайнятих у сільському господарстві означає зростання проблем, пов'язаних із скороченням робочих місць у сільській місцевості, неефективним розвитком аграрного виробництва і зростанням сільського безробіття.

Нині рівень безробіття серед сільського населення досяг рівня 9,7%, що на 3 в.п. більше, порівняно із 2000 роком (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка безробіття у сільській місцевості*

Показник	Рік					2016 р. у % до 2000 р.
	2000	2005	2010	2015	2016	
Кількість безробітних, тис. осіб	465,3	400,9	475,1	533,2	550,3	118
Рівень безробіття, %	6,7	5,7	7,2	9,4	9,7	144

*Джерело: розраховано авторами за [5]

Дані таблиці свідчать про існування стійкої тенденції до зростання рівня безробіття серед населення сільської місцевості. Водночас при достатньо високому обсязі незайнятості сільського населення існує дефіцит робочої сили в аграрному виробництві. Тільки у 2016 році потреба сільського господарства у робочій силі становила 1500 осіб.

Виникає питання щодо причин такої парадоксальної ситуації. Розглянемо ці причини більш детально.

Перш за все, це рівень заробітної плати. У сільському господарстві вона є однією з найнижчих серед всіх сфер економічної діяльності – на 20% нижче за середній розмір по країні в цілому (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка середньомісячної заробітної плати за видами економічної діяльності у 2014-2017 роках (у розрахунку на одного штатного працівника, грн)*

Вид діяльності	Роки			
	2014	2015	2016	2017
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	2556	3309	4195	6057
- з них сільське господарство	2476	3140	3916	5761
Промисловість	3988	4789	5902	7631
Будівництво	2860	3551	4731	6251
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	3439	4692	5808	7631
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	3768	4653	5810	7688
Тимчасове розміщування й організація харчування	2261	2786	3505	4988
Інформація та телекомунікації	5176	7111	9530	12018
Фінансова та страхова діяльність	7020	8603	10227	12865
Операції з нерухомим майном	3090	3659	4804	5947
Професійна, наукова та технічна діяльність	5290	6736	8060	10039
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	2601	3114	3995	5578
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	3817	4381	5953	9372
Освіта	2745	3132	3769	5857
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2441	2829	3400	4977
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	3626	4134	4844	6608
Надання інших видів послуг	3361	3634	4615	6536
Усього	3480	4195	5183	7104

*Джерело: розраховано авторами за [5].

Такий рівень оплати праці знижує її мотивацію, часто призводить до відмови працювати в аграрних підприємствах.

Другий чинник, що визначає сьогодишню ситуацію на ринку праці в селі, це нерозвинена соціальна інфраструктура сільських населених пунктів, яка не відповідає сучасним вимогам. За даними Державної служби статистики України, водопроводи мають лише 2296 сільських населених пунктів, тобто менше 10%, дошкільні заклади освіти – 32%, середні заклади освіти (школи) – 44%, клуби і будинки культури – 57%, бібліотеки – 51%, кіноустановки – менше 4%.

Практично перестала функціонувати мережа сільських підприємств побутового обслуговування. Так, 99,3% сільських населених пунктів не мають будинків побуту, 98,2% – лазень. Такі послуги, як ремонт взуття, побутової техніки і радіотелеапаратури здійснюється лише у 27084 селах, що становить менше 10% від їх загальної кількості.

Існуюча транспортна мережа не відповідає сучасним вимогам. Більше 6,5 тис. українських сіл не мають доріг з твердим покриттям, 3,8 тис. – не мають вулиць з твердим покриттям і освітлення вулиць. Освітлення вулиць повністю відсутнє у 44% сільських населених пунктах.

Існують серйозні проблеми із належним медичним обслуговуванням сільського населенням. Так, 27% сіл не мають лікувальних закладів та пересувного обслуговування.

У переважній більшості сіл немає відділень зв'язку (63%), їдалень, кафе (83%).

На селі існує проблема руйнації та занепаду спортивних споруд. Нині лише 20,9% сіл ще мають спортивні майданчики і стадіони.

Через недостатнє фінансування об'єктів соціальної інфраструктури села сьогодні потребують капітального ремонту 19,6% дошкільних навчальних закладів, 21,5% – шкіл, 44,7% – клубів, 24,1% – бібліотек.

Ще один важливий аспект, що визначає теперішню ситуацію на ринку праці в сільській місцевості – це непривабливі умови роботи. Незважаючи на підвищення рівня технічного оснащення вітчизняних аграрних господарських структур, умови праці робітників, які безпосередньо задіяні у виробничому процесі, залишаються важкими. Ряд технологічних операцій, які в економічно розвинених країнах вже автоматизовані, в Україні здійснюються із залученням ручної праці. На невисокому рівні знаходиться ділова культура у сільськогосподарських підприємствах і рівень оснащення робочих місць сучасними технічними засобами. Це не тільки не приваблює високоосвічених спеціалістів в аграрну сферу, а й знижує престижність аграрної освіти, що призводить до скорочення осіб, що поступають в аграрні заклади освіти, й зниження рівня їх підготовки.

Висновки і перспективи.

Проведене нами дослідження показало існування дисбалансу на ринку робочої сили на селі, що обмовлено рядом причин, основні з яких: це низький рівень оплати праці, нерозвинена інфраструктура сільських населених пунктів, непривабливі умови праці. Тому, незважаючи на високий рівень безробіття у сільській місцевості, безперспективні робочі місця в аграрному виробництві так і залишатимуться вакантними, а значна частина селян, особливо молодь, продовжуватиме мігрувати у місто у надії мати пристойні умови роботи і більш високий рівень життя.

Вирішення проблеми неефективного функціонування ринку праці в аграрній сфері вимагає комплексного підходу, що має включати законодавчі ініціативи з боку урядових структур щодо удосконалення нормативно-правового забезпечення існування даного типу ринку, розробку і реалізацію державних програм, спрямованих на підвищення рівня проживання і соціального захисту сільського населення. Вкрай необхідно здійснювати соціальні діалоги між всіма учасниками даного ринку з метою врегулювання соціальних відносин та умов у сфері праці в сільському господарстві. Доцільно розвивати співпрацю між аграрниками-роботодавцями й навчальними закладами з метою підготовки спеціалістів, які будуть зорієнтовані на конкретні робочі місця.

Зазначені заходи, на наш погляд, дозволять покращити ситуацію на сільському ринку робочої сили, усунути той дисбаланс, який спостерігається зараз.

Список використаних джерел

1. Балановська Т.І., Гоголя О.П., Драгнева Н.І. Ринок праці: реалії і перспективи. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*. 2012. № 2(5). С. 17-23.
2. Маршавін Ю.М. Регулювання ринку праці України: теорія і практика системного підходу: монографія. Київ : Альтерпрес, 2011. 396 с.
3. Чернявська О.В. Ринок праці: навч. посіб. Київ : "Центр учбової літератури", 2013. 522 с.
4. Слободчук М.С. Вплив інтеграційних процесів на ринок праці України. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/AvTr/2015_30/04.pdf. (дата звернення: 26.10.2018).
5. Державна служба статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення: 26.10.2018).
6. Качан Є., Дяків О., Файфура В., Шушпанов Д. Розвиток трудового потенціалу Тернопілля в умовах подолання демографічної та економічної кризи. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2017. С. 108-114.
7. Шевченко Л.С. Ринок праці: сучасний економіко-теоретичний аналіз: монографія. Харків : ФОП Н.М. Вапнярчук, 2007. 336 с.
8. Офіційний сайт Світового Банку. URL: https://datacatalog.worldbank.org/search?search_api_views_fulltext_op=AND&query=agriculture&f%5B0%5D=field_wbddd_data_type%3A293&sort_by=search_api_relevance&sort_by=search_api_relevance 2. (дата звернення: 26.10.2018).

Статтю отримано: 28.10.2018 / Рецензування 25.11.2018 / Прийнято до друку: 21.12.2018

Olena Korchynska

Dr. Sc. (in Economics), Associate Professor, Senior Research Fellow, Head
Department of Marketing
Academy of Labor, Social Relations and Tourism
Kyiv, Ukraine

E-mail: helenk@meta.ua

Anna Pivtorak

Postgraduate Student
Department of Economics and Enterprise Management
Academy of Labor, Social Relations and Tourism
Kyiv, Ukraine

E-mail: mark-chair@gmail.com

STATUS AND TRENDS OF LABOR MARKET DEVELOPMENT IN RURAL AREAS

Abstract

Formation and rational use of labor potential in the agrarian sector of the economy is an important strategic task, from which the food security depends on the success of each region and the country as a whole. Therefore, the goal is to identify the main problems that exist on the labor market in rural Ukraine, to identify their causes and outline directions for their solution.

Commonly methods of research are used: dialectical, monographic, abstract and logical methods, the method of scientific generalization, and specific methods of statistical processing of information in the course of the study.

The article considers the general situation on the domestic labor market in rural areas in recent years. Authors investigate the specific tendencies characteristic of the labor market in the countryside.

The main problems of the current stage of market development are revealed, in particular, the deepening of the imbalance between demand and supply of labor in the village. It is established that the causes of unbalanced development of this market are connected both with price and non-price factors. The main directions of the solution of this problem are outlined, which should include a system of measures both at the national level and at the local level with the involvement of all market participants.

Subsequent studies are planned to be conducted on the assessment of the efficiency of the use of labor resources in

rural areas and the improvement of state policy in this area.

Keywords: labor market, countryside, demand, supply, employment, unemployment, wages.

References

1. Balanovska, T.I., Hohulia, O.P., & Drahnieva, N.I. (2012). Rynok pratsi: realii i perspektyvy [The labor market: realities and prospects]. *Naukovi pratsi Poltavskoi derzhavnoi ahranoi akademii* [Scientific works of the Poltava State Agrarian Academy], 2(5), 17-23.
2. Marshavin, Yu.M. (2011). *Rehuliuвання ринку праці України: теорія і практика системного підходу: монографія* [Regulation of the Ukrainian labor market: the theory and practice of a systematic approach: monograph]. Kyiv, Ukraine : Alterpres.
3. Cherniavska, O.V. (2013). *Rynok pratsi: navch. posib.* [Labor market: tutorial]. Kyiv, Ukraine : Tsentr uchbovoi literatury.
4. Slobodchuk, M.S. (2015). Vplyv intehratsiinykh protsesiv na rynek pratsi Ukrainy. archive.nbu.gov.ua. Retrieved from http://archive.nbu.gov.ua/portal/natural/AvTr/2015_30/04.pdf.
5. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. www.ukrstat.gov.ua. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Kachan, Ye., Diakiv, O., Faifura, V., & Shushpanov, D. (2017). Rozvytok trudovoho potentsialu Ternopillia v umovakh podolannia demohrafichnoi ta ekonomichnoi kryzy [Development of labor potential of Ternopil region in conditions of overcoming demographic and economic crisis]. *Rehionalni aspekty rozvytku produktyvnykh syl Ukrainy*. 108-114.
7. Shevchenko, L.S. (2007). *Rynok pratsi: suchasnyi ekonomiko-teoretychnyi analiz: monohrafiia* [Labor market: modern economic-theoretical analysis: monograph]. Kharkiv, Ukraine : FOP N.M. Vapniarchuk.
8. Ofitsiinyi sait Svitovoho Banku. datacatalog.worldbank.org. Retrieved from https://datacatalog.worldbank.org/search?search_api_views_fulltext_op=AND&query=agriculture&f%5B0%5D=field_wbddh_data_type%3A293&sort_by=search_api_relevance&sort_by=search_api_relevance.

Received: 10.28.2018 / Review 11.25 .2018 / Accepted 12.21.2018

